

POROČILO ZA POLITIKO IN PRAKSO/ POLICY BRIEF

**Spodbude naravnih učnih okolij
za krepitev (ne)formalnega učenja
otrok s posebnimi potrebami -
priporočila za politiko in prakso**

Besedilo izraža stališče avtorjev. Evropska komisija ni odgovorna za kakršnokoli uporabo na podlagi informacij, ki jih vsebuje.

Številka projekta: ERASMUS-2016-1-BE02-KA201-017373

*OBSTAJA KRAJ,
KJER OTROCI, KI NISO NIKOLI HODILI, NAJDEJO SVOBODO,
OTROCI, KI NISO NIKOLI GOVORILI, NAJDEJO BESEDE,
IN BOLJ POGOSTO KOT NE,
VSAK OTROK NAJDE NASMEH.*

1. IZHODIŠČE

Poročilo je rezultat projekta "Zelena učna okolja: Prednosti učenja v naravi za otroke s primanjkljaji na kognitivnem področju in učnimi težavami", ki ga je finančno omogočila Evropska unija preko programa ERASMUS+. Med projektom je šest šol za otroke s posebnimi potrebami in štiri organizacije, ki se ukvarjajo z okoljsko vzgojo, izmenjalo znanje, izkušnje in razvilo zbirko dejavnosti za pomoč pri (ne)formalnem izobraževanju otrok s posebnimi potrebami, v naravnih učnih okoljih.

Cilji projekta:

- Zbiranje, opredelitev, izmenjava in širjenje primerov dobrih praks na področju izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v naravnih učnih okoljih.
- Opredelitev koristi (ne)formalnega učenja otrok s posebnimi potrebami v naravnih učnih okoljih.
- Razvoj inovativnih učnih gradiv za (ne)formalno učenje otroke s posebnimi potrebami v naravnih učnih okoljih.

Kdo so otroci s posebnimi izobraževalnimi potrebami?

V ciljno skupino projekta smo zajeli: otroke z motnjami v kognitivnem razvoju, s čustvenimi in vedenjskimi težavami, otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroke z motnjami na avtističnem spektru, otroke z motnjami pozornosti s hiperaktivnostjo (ADHD) ali brez nje (ADD), otroke z motnjami senzorne integracije. V ciljno skupino so vključeni tudi gibalno ovirani otroci. Pri velikem deležu otrok soobstaja več motenj.

Otroci s posebnimi potrebami so "neutrudni, prilagodljivi iskalci in raziskovalci" ... le, da jih moramo pri tem ustrezno spodbujati in/ali voditi; saj imajo: motorične, neurološke, psihosocialne, kognitivne primanjkljaje, ki jim lahko otežujejo naravne procese spoznavanja, zaznavanja in raziskovanja naravnega okolja (Vrhovski Mohorič, 2018; Konferenca Zelena učna okolja).

Kaj so zelena učna okolja? Zelena učna okolja, v katerih se je izvajalo (ne)formalno učenje otrok v projektu učnih okoljih, vključuje vsa učna okolja, ki vsebujejo naravne elemente: gozdove, drevorede, botanične vrtove in druge ekosisteme pomembne iz vidika biotske pestrosti, mestne parke, zelene otroške igrišča in šolska dvorišča, šolske vrtove in kmetije. Vzrok je v zagotavljanju dostopnosti in predvsem varnosti in nadzoru (neomejenost prostora) otrok s posebnimi potrebami.

Kaj je neformalno učenje? Obstajajo tri oblike učenja (Werquin, 2010):

- a. formalno, ki je opredeljeno z jasno strukturo in rutino ter je regulativno urejeno,
- b. neformalno učenje, ki ni namenjeno pridobivanju spričevala, diplome oziroma javnoveljavne stopnje izobrazbe, temveč zadovoljevanju drugih interesov in potreb osebe ter
- c. priložnostno učenje, ki poteka vse življenje. Pri slednjem pridobivamo znanja in spretnosti iz izkušenj, zgledov, družine, v vsakdanjem življenju, kar usmerja posameznik sam, družina ali socialno okolje. V učnih načrtih vseh treh držav, ki so v projektu sodelovale, zaenkrat še ne najdemo opredeljenih neformalnih spretnosti in veščin, ki bi temeljile na učenju v naravi.

2. ZNANSTVENO OZADJE

Človek se je celotno evolucijsko zgodovino razvijal v naravnih okoljih. Šele v zadnjih letih smo se začeli stalno naseljevati v grajenih in oblikovanih okoljih. Med človeškim razvojem je učenje potekalo večinoma neformalno, s preizkušanjem, opazovanjem, izkustvenim učenjem - in za otroke pretežno skozi igro in izkustveno učenje. Dolgo evolucijsko ozadje še vedno vpliva na delovanje naših možganov in pojasnjuje, zakaj je učenje v naravnem okolju tako učinkovito (Van den Berg in sod., 2010).

Nedavne nevrološke raziskave so pokazale, da je narava neprecenljivo terapevtsko in razvojno okolje, ki spodbuja kognitivni, socialni, čustveni in motorični razvoj, ter krepi otrokove sposobnosti (Fjortoft in Sageie, 2000). Pri otrocih s sindromom ADD (motnje pozornosti) in ADHD (motnje pozornosti s hiperaktivnostjo), preživljanje časa v naravnih okoljih izboljšuje sposobnost koncentracije, dokončanja nalog in sledenja navodilom (Taylor in sod. 2001, Kuo & Faber Taylor, 2004, van Den Berg, 2012).

Preživljanje časa v naravnih okoljih izboljšuje otrokov kognitivni razvoj, in sicer z izboljšanjem njihove pozornosti, razmišljanja in spretnosti opazovanja (Pyle, 2002). Raziskava, ki jo je izvedel Dadvand in sod. (2015), je pokazala koristno korelacijo med izpostavljenostjo naravnim okoljem in kognitivnim razvojem pri šolskih otrocih, med 7 in 10 letom starosti.

Za otroke s posebnimi potrebami je še posebej pomembno, da se odvija učenje v naravnem okolju na multisenzoren način - vključuje vsa čutila - kar omogoča celovit sprejem informacij. Kadar se senzorično zaznavanje povečuje, se krepi sposobnost opazovanja in zaznavanja podrobnosti. Otroci z več in težjimi razvojnimi motnjami se morda niso sposobni učiti s pomočjo splošnih učnih metod (Pagliano, 1999), vendar je doživljanje in opazovanje narave treba omogočiti tudi otrokom s težjo in težko motnjo v kognitivnem razvoju ter gibalno oviranim otrok (Cerar in sod., 2004)

Specifične raziskave o vplivu narave na (ne)formalno znanje, kompetence in spretnosti otrok s posebnimi potrebami so redke, vendar kažejo, da (ne)formalno učenje v naravi pozitivno vpliva na področja, kot so spoznavanje, zaznavanje, socialne interakcije, zmanjšanje vedenjskih in čustvenih težav ter izboljšano sposobnost koncentracije in pozornosti. Otroci s posebnimi potrebami imajo pogosto težave povezane z zgoraj omenjenimi področji, zato raziskave podpirajo naše osnovno izhodišče, da je za otroke z posebnimi potrebami, neformalno izobraževanje v zelenih učnih okoljih verjetno celo bolj koristno, kot za otroke brez posebnih potreb.

3. PEDAGOŠKI PRISTOP ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI TEMELJI NA TREH OSNOVNIH IZHODIŠČIH:

1. Igra in učenje v naravnih okoljih je primerna za vse otroke, ne glede na njihove zmožnosti.
2. Naravna okolja so odlično terapevtsko in razvojno okolje.
3. Naravna okolja so vir in prostor učenja za vsa področja kurikula.

Zelena/naravna učna okolja otrokom s posebnimi potrebami nudijo izkustveno učenje (zunaj strukturiranega okolja), konkretne, naravne materiale, mirno okolje (brez odvečnih dražljajev), več svobode pri učenju in igri ter svobodo gibanja, le da jih moramo pri tem ustrezno spodbujati in/ali voditi.

4. MOŽNE OVIRE

Gibalna oviranost ne bi smela biti ovira za obisk naravnih učnih okolij.

- Skrb za varnost in ocena tveganja sta vedno na prvem mestu. Preizkušanje novih aktivnosti naj poteka na način, da bodo aktivnosti varne. Naloga odraslega je, da otroku svetuje, kaj je razumljivo tveganje (Vrhovski Mohorič, 2018; Konferenca Zelena učna okolja).
- Organizacija dela v šolah: potrebna je okrepitev ustreznega strokovnega kadra in spremljevalcev, visokim normativom otrok je mogoče zadostiti z medpredmetnim povezovanjem. Tudi pomanjkanje časa za izpolnitev ciljev na vseh področjih obveznosti je odveč, kar potrjujejo izkušnje slovenskih učiteljev.
- Posebna pozornost na bo namenjena oviram v naravnih učnih okoljih, povezanim s posebnimi potrebami otroka: senzorna obremenjenost, neželene oblike vedenja, poslabšanje zdravstvenega stanja, otrokov strah pred živalmi in neznanim okoljem, upiranje otroka, kondicija otroka (Podobnik, 2018; Konferenca Zelena učna okolja).
- Pomembna dejavnika za uspešno izvajanje (ne) formalnega učenja v naravnih okoljih sta mnenje in skrb staršev (Podobnik, 2018), ki ju lahko izboljšamo z boljšo informiranostjo in intenzivnejšo komunikacijo s starši in skrbniki.
- Velika oddaljenost od naravnega okolja (Podobnik, 2018; Konferenca Zelena učna okolja), ki jo lahko nadomestimo z ozelenjevanjem šolskih igrišč, vzpostavitvijo šolskega vrta, sadovnjaka ali kmetije in idr.
- Malo izkušenj pedagoškega strokovnega kadra pri poučevanju izven učilnic in več priprav za strokovnega delavca (Györek, 2012).
- Posebna pozornost naj bo namenjena pridobivanju podpore vodstvenega kadra in strokovnih kolegov ter predstavitvi pozitivnih učinkov (ne)formalnega učenja v naravnih učnih okoljih (Györek, 2012).

5. PRIPOROČILA ZA PRAKSO

- Vedno izhajamo iz otrokovih sposobnosti in ne iz primanjkljajev. Dejavnosti v naravi oblikujemo na način, da lahko vsak otrok doseže uspeh.
- Možnosti uporabe naravnih okolij za razvoj in učenje otrok s posebnimi potrebami se razlikujejo med različnimi skupinami otrok. Za otroke s težjimi motnjami je lahko koristen že stik z zemljo na šolskem vrtu.
- Varnost otrok v odprtem prostoru je glavna prednostna naloga, kar je še posebej pomembno za otroke s primanjkljaji na kognitivnem področju, saj imajo slabše razvito prostorsko orientacijo.
- Na optimalen razvoj in učenje otrok s posebnimi potrebami pomembno vpliva preživljanje časa v naravnih okoljih. Pri vseh otrocih s posebnimi potrebami poskušamo čim bolj razvijati naravne oblike gibanja ter vplivati na gibalne, senzorne in druge disfunkcije s prosto igro in ustvarjanjem v naravnem okolju (Jelen, 2017).
- Multisenzorni in izkustveni pristop spodbujata vključevanje čustvenih, telesnih, kognitivnih in doživljajskih izkušenj v otrokov razvoj.
- Narava strokovne delavce spremeni v opazovalce, poslušalce, ustvarjalne iskalce namigov v okolju in oblikovalce idej. Učitelji in strokovni delavci, ki pogosto vključujejo naravna okolja v učenje in obenem iščejo individualne prilagoditve ter rešitve za otroke in njihove potrebe, naravo doživljajo pozitivno.

6. PRIPOROČILA ZA POLITIKO

- Neformalno učenje v naravnih učnih okoljih mora postati del izobraževalnega sistema za vse otroke v Evropi.
- Vsem otrokom s posebnimi potrebami je potrebno omogočiti dostop do zelenih učnih okolij.
- V sistem izobraževanja bo potrebno umestiti več ur poučevanja, ozaveščanja v neposrednem naravnem okolju, ustvariti prostore za zunanje poučevanje, preživljanje prostega časa in gibanja (Jelen, 2018).
- Učenje in preživljanje časa v zelenih učnih okoljih lahko pomembno vpliva k povečanju socialne vključenosti otrok s posebnimi potrebami. Zelena učna okolja namreč spodbujajo sposobnosti in spretnosti, ki so pomembne za vseživljenjsko učenje in socialno vključenost vseh otrok.

7. REZULTATI IN ZAKLJUČEK

Odstotek otrok s posebnimi potrebami narašča, tudi in predvsem zaradi tega, ker smo iz otrokovega razvoja v zadnjih desetletjih skorajda izključili naravna okolja. 74 odstotkov angleških otrok, med 5-12 letom starosti, preživi manj kot eno uro na dan v igri na prostem. 25 odstotkov otrok se dnevno ne igra na prostem (Jakovljevič, 2018; Konferenca Zelena učna okolja). Pomembno je, da poiščemo ponovno povezavo med učenjem, raziskovanjem, razvojem, igro in naravo. Vemo, da gibanje in raziskovalna igra pomembno pospešujeta kognitivni in čustveni razvoj pri vseh otrocih. Naravna učna okolja umirjajo napetost, negativna čustva, krepijo pozornost, spodbujajo pridobivanje senzornih izkušenj potrebnih za razvoj višjih kognitivnih funkcij in omogočajo izkustveno učenje (Györek, 2018; Konferenca Zelena učna okolja). Pri delu skozi projekt, smo opazili, da otroci s posebnimi potrebami razvijejo večjo samostojnost, samozavest, izboljšajo medsebojno sodelovanje in sposobnost prilagajanja v spreminjajočem in restrukturiranem okolju. Zelena učna okolja omogočajo boljši razvoj osebnih in socialnih veščin. Stopnja stresa se pri otrocih zmanjšuje že v enem minutah po stiku z zelenim okoljem (Kemple in sod., 2016). Ne želimo več prilagajanja okolja otroku, ter vedno večjih vložkov odraslih, ampak večjo aktivnost otrok, kar učenje v naravnih učnih okoljih omogoča. Naravna učna okolja otrokom s posebnimi potrebami omogočajo nevrološko zmogljivost učljivosti in vzgojivosti (Jakovljevič, 2018; Konferenca Zelena učna okolja) in imajo pozitiven vpliv na vsa področja otrokovega razvoja. V naravnih učnih okoljih je možno je poučevanje vseh učnih predmetov, pedagoški strokovni delavec pri tem nenehno razvija tudi lastne kompetence.

Varnost otrok v naravnih okoljih mora biti na prvem mestu. Odrasla oseba mora poznati okolje in otrokove sposobnosti, zmogljivosti. Ko pripravljamo aktivnosti z ranljivimi skupinami, izvajamo oceno tveganja neprenehoma, z namenom, da predvidimo potrebne ukrepe in da lahko otroke čim manj omejujemo in povečamo njihovo samozaupanje v uspešno izvedbo dejavnosti. Na ta način krepimo svobodo in neodvisnost otrok ter zagotavljamo občutek varnosti, kar pozitivno vpliva na sodelovanje pri aktivnostih, ponotranjenje pridobljenega znanja in krepitev neformalnih spretnosti in veščin. Pomembno je, da se pogovorimo o strahovih in prepričanjih strokovnih delavcev in staršev, ki lahko vplivajo negativno na izvedbo (Vrhovski Mohorič, 2018; Konferenca Zelena učna okolja).

Socialne veščine so ključ do prihodnjega uspeha otrok (Jones D.E. in sod., 2015). Temelj socialnih veščin pri otrocih s posebnimi potrebami je socialna integracija, stik in igra z vsemi otroki, kar je utemeljil že ruski razvojni psiholog, oče defektologije in socialne kognicije Lev Vigotsky. Le te najlažje spodbujamo in oblikujemo skozi igro in učenje v naravnih okoljih.

Narava je več kot odlično okolje za (ne)formalno učenje otrok s posebnimi potrebami, ki ima obenem rehabilitacijski in terapevtski učinek. Zato starši, vzgojitelji, specialni pedagogi, učitelji – pogumno. Pogumno v naravo (Jakovljevič, 2014). Vztrajnost učiteljev in skrbnikov pri uporabi zelenih/naravnih učnih okolij, se bo sčasoma odražala v bolj mirnem obnašanju otrok, pripravljenosti za sodelovanje, podaljšanjem časa pozornosti, zmanjšanjem nemiru in občutljivosti. Za otroke s posebnimi izobraževalnimi potrebami lahko te veščine pomenijo "pomembno opremo" za vključitev v družbo.

8. REFERENCE

- Cerar M., Habjan M., Rebič N. 2004. Sijaj, sijaj, sončece! : vodnik za opazovanje v naravi in uporabo izkušenj za dejavnosti z otrokom z motnjo v razvoju, starim pet do deset let. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana.
- Fjørtoft I.; Sageie J. 2000. The natural environment as a playground for children: Landscape description and analysis of a natural landscape. *Landscape and Urban Planning*, 48 (1/2) 83-97
- Fjørtoft I. 2001. The natural environment as a playground for children: The impact of Play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal*. 29 (2), 111-117
- Györek N. 2012. Povabilo v gozd srečnih otrok (Evalvacijsko poročilo s priporočili za pedagoške delavce). Samozaložba, Kamnik, 63 str.
- Györek N. 2018. Jaz sem poseben in moj gozd je poseben. Konferenca Zelena učna okolja Slovenija, izročki predavanj, Ribnica, 7. 11. 2018
- Jakovljevič T. 2014. Gozd kot terapevtsko okolje za otroke s posebnimi potrebami. Györek N. in sod. Otroci potrebujemo gozd. Inštitut za gozdno pedagogiko in Vrtec Antona Medveda, Kamnik, 55-59
- Jakovljevič T. 2018. Gozd, odlično okolje za (ne)formalno učenje otrok s posebnimi potrebami. Konferenca Zelena učna okolja Slovenija, izročki predavanj, Ribnica, 7. 11. 2018
- Jelen U. 2017. Osebni Intervju. (13. 3. 2017)
- Jelen U. 2018. Naravno gibanje otrok. Učno gradivo za potrebe izobraževanja.
- Jones D.E., Greenberg M., Crowley M. 2015. Early Social-Emotional Functioning and Public Health: The Relationship Between Kindergarten Social Competence and Future Wellness. *Am J Public Health*, 105(11), str. 2283-90
- Kemple K. M., Oh J., Kenney E., Smith-Bonahue T. 2016. The Power of Outdoor Play and Play in Natural Environments. *Childhood Education*, v92 n6 str. 446-454
- Pagliano P.J. 1999. Multi-sensory environment. London: David Fulton Publishers
- Podobnik A. 2018. Priložnosti in ovire učenja z naravo za otroke s posebnimi potrebami, Konferenca Zelena učna okolja, izročki predavanj, Ribnica, 7. 11. 2018
- Pyle R. M. 2002. Eden in a vacant lot: special places, species, and kids in the neighbourhood of life. (ur.) Kellert S. R. in Kahn P.H. MIT Press, Cambridge, Massachusetts
- Taylor A. F., Frances E. M. K. 2011. Could Exposure to Everyday Green Spaces Help Treat ADHD? Evidence from Children's Play Settings. *Applied Psychology: Health and Well-Being*
- Van den Berg A.E., Custer M.H.G. 2010. Gardening promotes neuroendocrine and affective restoration from stress. *J. Health Psychology*, 16, 3-11
- Van den Berg A. 2012. Health benefits of nature http://badm.au.dk/fileadmin/Business_Administration/CV/keynote.pdf (17.5.2017)
- Vrhovski Mohorič M. 2018. Priložnosti in ovire učenja z naravo za otroke s posebnimi potrebami, Konferenca Zelena učna okolja Slovenija, izročki predavanj, Ribnica, 7. 11. 2018
- Werquin, P. (2010). Recognising non-formal and informal learning outcomes, policies and practices: Outcomes, policies and practices (Vol. 2009, No. 35). OECD publishing

